

LA RECUPERACIÓ DEL *RONDALLARI DE PINEDA* DE SARA LLORENS:
LA CORRESPONDÈNCIA ENTRE JOAN AMADES I MANUEL SERRA I MORET

Carme Oriol

Universitat Rovira i Virgili

A finals de la dècada dels anys 50 del segle XX, Joan Amades (Barcelona 1890 – 1959), amb l'ajuda del folklorista Walter Anderson (Minsk 1885 – Kiel 1962), va emprendre el projecte de catalogació de les rondalles catalanes. L'objectiu era elaborar un catàleg que seguís les directrius de l'índex tipològic internacional d'Arne/Thompson (1928) i que pogués ser referenciat en la nova revisió de l'índex que el folklorista Stith Thompson estava realitzant i que es va publicar uns anys més tard (Arne/Thompson 1961). Al fons Amades, que es troba dipositat al Centre de Documentació de la Cultura Popular de la Generalitat de Catalunya, es conserven les cartes que Anderson va escriure a Amades i que fan referència al projecte de catalogació de les rondalles catalanes. Les cartes es troben editades (Oriol 2014) i en elles es pot observar el grau d'implicació que Walter Anderson va tenir en el projecte.

Per poder dur a terme les tasques de catalogació, Amades es va posar en contacte amb totes aquelles persones que li poguessin aportar informació sobre les rondalles catalanes publicades o inèdites que coneguessin (Oriol 1999, 2001, 2012). Una d'aquestes persones va ser Manuel Serra i Moret (Vic 1884 – Perpinyà 1963), a qui Amades va escriure interessant-se per les rondalles recollides per la seva esposa, Sara Llorens (Lobos 1881 – Perpinyà 1954). Fruit d'aquesta breu correspondència, Serra i Moret va cedir el manuscrit del *Rondallari de Pineda* a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, un manuscrit que ha restat inèdit fins que darrerament ha pogut ser estudiat i editat per Josefina Roma (Llorens 2006).

En aquest context, el present treball té per objectiu donar a conèixer el contingut de les cartes que Joan Amades va enviar a Manuel Serra i Moret i les que al seu torn Serra i Moret va enviar a Amades.

La correspondència entre Joan Amades i Manuel Serra i Moret

Joan Amades va enviar a Manuel Serra i Moret un total de sis cartes, escrites des de Barcelona i datades entre el 10 de gener de 1958 i el 15 d'octubre de 1958. Les cartes han estat localitzades al Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963),

dipositat a la Biblioteca Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona (Caixa C1 (6), carpeta a (XI)) (Mayayo/Velasco 2006).

Per la seva part, Manuel Serra i Moret va trametre a Joan Amades un total de quatre cartes, escrites des de Perpinyà i datades entre el 14 de gener de 1958 i el 17 de juliol de 1958. Aquestes cartes es conserven al Fons Amades, dipositat al Centre de Documentació de la Cultura Popular de la Generalitat de Catalunya.

A continuació, es presenta la transcripció de totes aquestes cartes, deu en total, que tenen relació amb un petit episodi de la història del folklore català: la donació a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona del manuscrit original del *Rondallari de Pineda* de Sara Llorens per part del seu marit, Manuel Serra i Moret; un rondallari que la folklorista va realitzar a principis del segle XX i que sempre va voler publicar, però que per diverses circumstàncies no va arribar a aconseguir. Les cartes aporten, a més, detalls sobre l'estudi de la rondallística a finals de la dècada dels anys 50 del segle XX així com altres dades relatives a la situació de la cultura catalana en aquells anys.

1. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 10.01.1958*

Distingit i honorable Senyor:

Perdoni la gosadia impresa en distreure la seva valuosa atenció. La seva malaguanyada esposa m'havia dit que tenia aplegat un rondallari de Pineda que tenia intenció de publicar. S'està treballant en la tercera edició del catàleg universal de rondalles que com les anteriors publicarà l'Acadèmia de Ciències de la Universitat d'Hèlsinki. En aquesta nova edició hi figurarà la rondalla catalana no inclosa en les edicions precedents. M'ha estat encarregada la redacció d'un índex de contes catalans que serà incorporat als registres universals. Tinc anotats tots els documents continguts en llibres i un bon nombre de publicats en periòdics però cal registrar també els reculls manuscrits inèdits que a voltes poden contenir documents desconeguts de gran interès. Pel bé de la ciència del Folklore per la que tants valiosos esforços havia fet la seva esposa em permeto demanar-li la mercè de facilitar-me un brevíssim i condensadíssim extret de les rondalles recollides per la seva muller el suficient només per a copsar-ne l'essència que permeti registrar-la al grup que li pertanyia o veure si és universalment coneguda. Li adjunto unes mostres de fitxes per tal que vegi com haurien d'ésser.

Em faria un favor molt assenyalat si podia facilitar-me una referència de les rondalles publicades per la seva esposa en revistes i periòdics.

El que li demano porta certa pressa però no és urgent.

Reiterant-li el prec que vulgui perdonar la meva gosadia, el saluda atentament el seu devot i servent.

[signatura de Joan Amades]

2. *Carta de Manuel Serra i Moret a Joan Amades. Perpinyà. 14.01.1958*

Estimat i admirat senyor Amades:

Tinc la vostra amable lletra del dia 10 i tinc uns grans desitjos de complaure-us en el que em demaneu d'enviar-vos un extret de les rondalles de Pineda recollides i cotejades per la meva muller, Sara Llorens. Penseu, però, que jo sóc un home malalt, vell i sol, i que per complir aquesta tasca necessito almenys un parell de mesos car es tracta, si no m'equivoco, de 129 rondalles, amb una pila de variants, amb copiosíssim coteig i escassa orientació per a un profa com jo que mai m'havia immiscuït —ni podia— en les activitats intel·lectuals de la meua companya.

Caldria, doncs, que em diguéssiu si puc disposar d'aquest termini per a complir aquest comès, si és necessari fer un extret de totes, àdhuc de les vulgars com La Venta focs i si hi faria res que l'extret fos una mica més extens que els vostres —el doble, per exemple—, car dubto de la meua aptesa per a fer sinopsis tan comprimides.

La meua muller tenia les seves carpetes depositades a l'Arxiu de la Casa de l'Ardiaca i per una elació pròpia dels vells malalts li va semblar que podia en els darrers anys deixar embastada la seva meritòria obra. Desgraciadament es va morir al cap de poc i jo, prou agobiat i impotent, no m'he atrevit a posar les mans en aquest petit tresor per mi venerable. Confio que en ell hi trobaré el que em demaneu i confio també que un altre dia voldreu tornar a rebre aquest preat dipòsit que pot ésser útil als estudiosos i a l'alta cultura de la Pàtria.

Us saluda amb afecte i respecte sincers el vostre servidor i amic,

[signatura de Manuel Serra i Moret].

3. *Carta de Manuel Serra i Moret a Joan Amades. Perpinyà. 27.03.1958*

Distingit senyor i amic:

Em plau adjuntar-li l'extracte de les rondalles recollides per la meua muller, Sara Llorens de Serra, els originals de les quals he pogut trobar en les seves carpetes plenes de col·lacions, estudis i notes adients a cada rondalla. Estic segur que n'hi havia més i que el *Rondallari de Pineda* contenia més exemplars, com

la mateixa numeració indica, però jo, ací, no he pogut trobar res més que el que li envio.

Els nostres desplaçaments i viatges, la pèrdua de la llar, la precària salut de la meva esposa i altres inconvenients són la causa de que aquest bagatge es trobi incomplet i jo no en pugui treure més partit. Altrament, també deu influir el fet que del *Rondallari de Pineda* se'n feia anys enrere una magnífica edició il·lustrada per Joan Vila, a càrrec del senyor Miquel i Planes, la qual no va arribar a lliurar-se al públic perquè la meva muller no transigia en que no es seguis-sin estrictament les normes de l'Institut.

Jo no havia intervingut mai en els treballs literaris de la meva muller i com que els meus deures professionals m'allunyaven sovint de la llar i m'obligaven a llargs viatges, no puc respondre de res més del que ella va deixar ací en morir, quatre anys enrere. Jo crec que tot això estaria més bé a l'Arxiu o Biblioteca que vostè dirigeix i on eventualment podria fer servei als estudiosos o als erudits.

Desitjant-li bona salut i bon delit per a prosseguir les importants tasques que realitza, el saluda cordialment el seu amic,

[signatura de Manuel Serra i Moret].

4. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 08.04.1958*

Distingit Senyor i amic:

Moments abans de sortir de Barcelona per passar la Setmana Santa a fora, vaig rebre la seva amable lletra amb el seu preuat contingut. Per premura de temps no em va ésser possible contestar-li amb puntualitat. Li prego que em faci la mercè de perdonar-me'n.

Les rondalles que em feu l'assenyalada mercè d'enviar-me són interessantíssimes i constitueixen una valuosa aportació a la suma de les que ja tinc registrades. Tres de les rebudes m'eren completament desconegudes i noves per a mi d'entre les moltes centes que han passat pels meus ulls. Li n'estic certament agraït i cregui que amb la seva bona voluntat i amb el seu esforç al transcriure-les ha contribuït amb una aportació valuosa a la ponderació internacional de les valors de la nostra cultura tradicional.

Desconeixia el projecte d'edició del *Rondallari de Pineda* per part de Miquel i Planas. Valdria la pena de veure si podien trobar-se el text i les il·lustracions. Sap V. si podia tenir-les l'editor? Entre els materials del Mestre Serra i Pagès que figuren a l'Arxiu Històric de la Ciutat no hi ha cap rastre d'aquest *Rondallari* que fora molt interessant de recuperar.

Quant als materials aplegats i estudiats per la seva esposa, amb erudició i competència poc comú, potser escauria depositar-los a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona on es conserven la Biblioteca i els originals dels mestres Narcís Oller, Apel·les Mestres, Ignasi Iglésies, Carreres Candi, Serra i Pagès entre d'altres. El redós de la biblioteca del qual fou fundat per mi el Museu d'Indústries i d'Arts Populars del Poble Espanyol de Montjuïc de la que en sóc conservador i encara regento.

La Biblioteca de Tradicions Populars que dirigia, puix que fa temps que està inactiva, era merament editorial i vaig publicar 42 volums de tema folklòric, tots originals meus.

Plau-me fer-li saber, per si ja no ho sabia, que he estat llorejat amb el premi ofert per V. als Jocs Florals de la Genêt d'Or a la bona memòria de la seva esposa al que hi vaig presentar un treball sobre les Mares de Déu trobades al Rosselló. Per mica que pugui penso venir a recollir el premi personalment i espero poder tenir també el goig de saludar-lo personalment i d'agrair-li les seves atencions.

Mani mentrestant del seu devot amic i servent que el saluda amb tota la distinció.

[signatura de Joan Amades]

5. *Carta de Manuel Serra i Moret a Joan Amades. Perpinyà. 09.05.1958*

Prest Senyor i amic:

Vaig rebre oportunament la vostra amable lletra del 8 d'abril relativa als treballs folklòrics de la meva esposa Sara Llorens de Serra i em va plaure molt saber que havíeu obtingut el premi que amb el seu nom va instituir-se en els Jocs Florals de la Ginesta d'Or de Perpinyà.

També em plau moltíssim que tingueu el propòsit de venir a recollir el premi i al mateix temps a fer-me una visita. Aleshores tindrem ocasió de parlar de la restitució de les carpetes de treballs i originals de Sara Llorens de Serra a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona que és indubtablement el millor lloc per a llur guàrdia i conservació.

Confiant tenir el goig de veure-us ben aviat us saluda amb tota consideració i afecte el vostre,

[signatura de Manuel Serra i Moret].

6. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 29.05.1958*

Distingit Senyor i amic:

Els recents esdeveniments que ha atravesat la França em fan témer que de moment no es celebrarà la festa de Jocs Florals i altrament els anys i les xacres no m'aconsellen emprendre un viatge en les presents circumstàncies. Avui mateix escric a En Grandó indicant-li que, si la festa s'ajorna fins a moments polítics més definits, faré els possibles per a assistir-hi. Si així fos com fora el meu goig em serà molt grat venir-lo a veure, com ja li havia indicat.

Plau-me saludar-lo tot desitjant-li ben cordialment que no li arribi cap esquitx dels xàfecs que puguin produir-se.

[signatura de Joan Amades]

7. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 24.06.1958*

Distingit Senyor i amic:

Moltes gràcies per la seva nova gentilesa d'enviar el text de la rondalla La Mora al professor Anderson.

Crec molt encertat depositar els manuscrits de la seva esposa a la Secció d'Etnografia de l'Arxiu Històric de Barcelona on ja es conserven els del mestre Serra i Pagès.

El dia 13 del mes vinent sortiré per via Andorra cap a Liege per a assistir al congrés internacional de titelles tradicionals al que hi presento una comunicació sobre el Teatre de Titelles a Catalunya. Tornaré a casa el dia 27 via la Junquera, però no em serà possible deturar-me a Perpinyà. De retorn faré les vacances durant el setembre de manera que no estaré sedentari a Barcelona fins a la primeria d'octubre.

Molt probablement que hagi de fer un breu viatge a Perpinyà només d'unes hores que aprofitaré per venir-lo a visitar i saludar-lo personalment. No m'és possible precisar-ne la data, probablement a començo d'octubre.

Mentrestant mani del seu devot servent i amic.

[signatura de Joan Amades]

8. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 08.07.1958*

Distingit i car amic:

Per l'amic Oller i Rabassa vaig saber que la festa dels Jocs Florals es va celebrar amb normalitat i em dolgué de no haver-hi assistit. L'anormalitat francesa des d'ací feia molt respecte, sóc vell i semi cec com deu saber i no em vaig atrevir a venir, i ara me'n penedeixo força.

Estic al seu manar quant al que li havia indicat referent als originals i manuscrits de la seva esposa del que podem parlar per correspondència.

El rondallòleg estonià Walter Anderson, professor de la universitat de Kiel, fa un profund estudi de la rondalla universalment coneguda per l'Amor de les tres taronges, continguda en el Rondallari de Pineda assenyalada amb el núm. 54 titulada la Mora. Aquest insigne mestre posseeix més de 600 versions d'aquest document estès arreu del món procedents de més de 200 pobles amb altres tantes llengües. Ens vam trobar al Congrés Etnogràfic de Porto d'on acabem de tornar, li vaig deixar l'extret que V. va facilitar-me i em pregà que li demanés si volia fer-li la mercè de facilitar-n'hi la versió completa, és a dir, no extractada, per tal de poder-la afegir a les 22 versions catalanes que jo li he facilitat entre les publicades i les inèdites.

Davant de l'especial interès de l'eminent mestre em permeto tornar a fer abús de la seva atenció preguntant-li que en faci la mercè de facilitar-nos aquest document sencer que pot enviar-me a mi mateix o bé directament a ell mateix a nom de:

Walter Anderson, Forstweg 61, Kiel.

Li pot escriure en català que entén perfectament i se sap els meus llibres de rondalles que té ben estudiats.

El saluda amistosament el seu devot que li desitja salut i goig de viure.

[signatura de Joan Amades]

9. *Carta de Manuel Serra i Moret a Joan Amades. Perpinyà. 17.07.1958*

Benvolgut Senyor i amic:

També em va doldre a mi que haguéssiu desistit de venir als Jocs Florals de la Ginesta d'Or car m'hauria plagut molt de fer la vostra coneixença personal després de tants anys que conec el vostre nom i la vostra obra que tant d'honor fan a Catalunya. Em satisfà, però, que hagueu pogut concórrer al Congrés Etnogràfic de Porto ço que demostra que podeu superar els inconvenients de l'edat i de la visió i em permet d'esperar que encara tindré el goig de coneixe-us, si no aquest any, un altre.

Amb molt gust, així que tingui un moment de lleure, extractaré íntegrament la rondalla La Mora recollida per la meva muller, Sara Llorens, i la trametré al professor de la Universitat de Kiel Walter Anderson dient-li que ho faig per encàrrec vostre.

Quant a les carpetes d'originals i notes de la meua muller que em dieu podrien ésser guardades a l'Arxiu Etnogràfic que vós dignament dirigiu –i on ja havien estat anys enrera– si us semblés adient, jo aprofitaria el viatge d'algun familiar per a encomanar-li que les portés i us les lliurés per tal de fer-ne el dipòsit definitiu a aqueixa institució. Podria ésser que el mes entrant tingués ocasió d'enviar-les però no ho faré, naturalment, sense abans haver rebut la vostra autorització.

Amb atentes salutacions al senyor Duran i Sanpere, us prego vulgueu acceptar l'homenatge de la meua devoció i amistat,

[signatura de Manuel Serra i Moret].

10. *Carta de Joan Amades a Manuel Serra i Moret. Barcelona. 15.10.1958*

Distingit i car amic:

Plau-me saludar-lo cordialment i dir-li que acabades les vacances ja estaré sedentari a Barcelona on rebré gustosament el parent o amic seu que em visiti per parlar dels manuscrits i de la seva esposa. Els matins joestic a l'Arxiu Històric de la Ciutat, Carrer de Santa Llúcia núm. 1, o bé al Museu Folklòric del Poble Espanyol de Montjuïc. Crec que fora més avinent veure'ns a l'Arxiu. Potser fora convenient anunciar-me abans la visita per tal d'evitar que aquell dia fos a Montjuïc.

Mani mentrestant del seu devot amic i servent.

[signatura de Joan Amades]

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AARNE, A.; THOMPSON, S. (1928): *Types of the folktale*, FFC 74, Helsinki, Suomalainen Tiedekatemia.

AARNE, A.; THOMPSON, S. (1961): *The types of the folktale*, FFC 184, Helsinki, Suomalainen Tiedekatemia.

LLORENS, S. (2006): *Rondallari de Pineda*, edició a cura de Josefina ROMA, Pineda de Mar, Ajuntament.

MAYAYO, A.; VELASCO, M. À. (eds.) (2006): *Fons Manuel Serra i Moret (1939-1963). Cartes, articles de premsa i documents*, Catarroja – Barcelona, Afers.

ORIOI, C. (1999): «El projecte de catalogació de la rondallística catalana en els anys 50», *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catala-*

nes. *Palma 8-12 de setembre de 1997*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 365-386.

— (2001): «Els primers treballs catalogàtics de les Rondaies Mallorquines d'en Jordi des Recó». *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. 43, Miscel·lània Giuseppe Tavani 2, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 185-201.

— (2012): «Les primeres rondalles d'Enric Valor i la seva catalogació tipològica inèdita», *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. 64, Miscel·lània Albert Hauf 4, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 201-213.

— (2014): «Édition de la correspondance entre les folkloristes Walter Anderson et Joan Amades», *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature* 3, p. 49-84.